

40 év, 40 szó – címszavakban a közművelődésről

Orbán Hedvig

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar
Felnőttképzési Intézet
Szent-Györgyi Albert Agóra

(1) Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez.

(2) Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.

(Magyarország Alaptörvénye XI. cikk.)

Gyakorló közművelődési szakemberként 40 közművelődési fogalmat ismertettek, amelyek meghatározóan jelen voltak és vannak Csongrád megye közművelődési intézményeinek életében az 1976–2016 közötti időszakban. Az országos példák mellett Csongrád megyei, szegedi példákkal szemléltettem. A fogalmak időbeli sorrendje alapján kirajzolódik előttünk a közművelődés politikai környezetére jellemző állandó változás, ugyanakkor a megújulási folyamat is.

A közművelődés

„A közművelődés a polgárok iskolán kívüli, öntevékeny, önművelő, megismerő, kultúra elsajátító, művelődő és alkotó célú cselekvése, amely jellemzően együttműködésben, közösségekben valósul meg” (1997. évi CXL. törvény).

Az 1976. évi Közművelődési törvény¹

Az 1976. évi törvény – a korszak jellegzetességeit magán hordozva – a szocializmust, a szocialista emberideált helyezi a középpontba, ennek megfelelően a közművelődést is ennek az eszmének a szolgálatába állítja. Tartalma általános jellegű, nem tér ki több lényeges kérdésre, mint például a kulturális javak védetté nyilvánítására, a könyvtár szerepére, a régészeti védelemre, a muzeális intézmények feladatára. Foglalkozik az oktatási-közművelődési intézményekkel és a közművelődés irányításával. A kultúrpolitika irányítójaként egyértelműen és kizárólagosan az államot határozza meg (Kolozsvári 2007).

¹ 1976. évi V. törvény a közművelődésről

Az 1997. évi CXL. törvény²

A törvény hatályon kívül helyezte az 1976. évi törvényt. Az új törvény alapvetően az állam és a közművelődés viszonyát tisztázza, meghatározza az állam és az önkormányzatok felelősségvállalásának mértékét és a közművelődési intézmények tulajdonát, tulajdonosait. Konkrét célokat fogalmaz meg, kitér a civil szféra fontosságára, szerepvállalására. Megfogalmazza az egyének és a civil közösségek művelődéshez való jogát. Fontos célja a pénzforrások arányos elosztásának meghatározása. A CXL. törvényt a közművelődési szakma, a közművelődési szakemberek jelentős társadalmi vitával egyeztetéssel véleményezték, készítették elő (Kolozsvári 2007).

Kulturális intézmény

A művelődésnek, a szellemi élet egészének vagy meghatározott részének szervezését, irányítását, fejlesztését, valamely művelődési feladat elvégzését ellátó szervezet. A kulturális intézményekre jellemző az alapvető célok azonossága. A kulturális intézmények által nyújtott szolgáltatások többsége általában személyi jellegű. A kulturális intézmények között jelentős különbségek vannak működési területük, tevékenységi körük, felépítésük tekintetében (Kormos 1999).

Szeged meghatározó jelentőségű kulturális intézménye az 1931–39-ig önállóan működő Szegedi Szabadtéri Játékok, amely 1995-ig önálló, 1996-ig részben önálló költségvetési intézményként működött. 2000-től a Szegedi Nemzeti Színház tagintézményeként, tagozataként, majd 2005-től közhasznú társaságként, 2007-től pedig nonprofit kft.-ként végzi tevékenységét (vö. nonprofit kft.).

Közművelődési intézmények

Sajátos eszközeikkel támogatják az általános műveltség emeléséhez, a harmonikusan fejlett egyén kialakulásához szükséges szellemi termékek és művészeti alkotások létrejöttét. Minden erejükkel hozzájárulnak a nemzeti és egyetemes emberi kultúra eredményeinek elterjesztéséhez, ápolják a néphagyományokat, és megismertetik a népi kultúra értékeit. Ezek az intézmények sajátos eszközeikkel támogatják a közösségi szemléletre, a közéleti aktivitásra nevelő amatőr művészeti, szakköri és klubtevékenység kibontakozását, működését (Kormos 1999).

Az 1997. évi CXL. törvény értelmében, valamennyi városban és a főváros kerületeiben az önkormányzatok kötelező feladata a közművelődési intézmények fenntartása.

² 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

Olvasókörök

A hasonló érdeklődésű, foglalkozású, társadalmi helyzetű emberek önkéntesen alakult szabadidős közösségei, amelyek közös szórakozásra, művelődésre szerveződnek. Elsősorban az együttlét motiválja a tagságot, amely kiegészülhet valamilyen konkrét érdeklődési körrel, amely mentén alkalmi programokat szerveznek. Összejöveteleiket szervezhetik rendszeresen, meghatározott napokon, de a társas körre jellemző lehet az alkalmi, ám szervezett találkozás, az eseményeken való megjelenés (Kormos 1999).

Az olvasókörök kialakulása Csongrád megyében az 1890–1910 közötti időszakra tehető. Elsősorban a Hódmezővásárhely környéki tanyavilágban jöttek létre olvasókörök. A szó igazi értelmében közösségi, kulturális és társasági forma. Az 1980-as években több olvasókör újjáalakult (Hajdu 2002). A 2000-es években Hódmezővásárhely környékén kb. 12 olvasókör működik.

Klubkönyvtár

A művelődési otthon-hálózat legkisebb egysége. Létesítése, illetőleg működtetése elsősorban – de nem kizárólag – az 1500-nál kevesebb lakosú településeken célszerű. A városok peremkerületeiben a művelődési központ, a művelődési ház vagy a közművelődési könyvtár kihelyezett részlegként klubkönyvtárat tarthat fenn abban az esetben, ha feladatát csak így módon tudja az egész lakóterületre kiterjedően ellátni (Kormos 1999).

Szegeden 1977-ben épült fel a Petőfi-telepi Klubkönyvtár, amelyben helyet kapott a Somogyi-könyvtár 10 000 kötetes fiókkönyvtára. Hivatalos neve 1978-79 között „November 7. Művelődési Központ”, majd 1980-tól a Bartók Béla Művelődési Központ Petőfi-telepi Klubkönyvtára volt. 2008-ban a Bartók Béla Művelődési Központ megszűnésével önálló intézménnyé vált a Petőfi-telepi Művelődési Ház. Az intézmény felújítása 2006-ban történt, ekkor épült meg a 200 fő befogadására alkalmas színházterme.

Művelődési ház

A művelődési intézmények e típusának létesítése és működtetése az 1500 főt meghaladó községekben, valamint városok kerületeiben, nagyobb lakótelepein indokolt. A település nagyságán, jellegén túl, a művelődési ház típusba tartozásnak alapvető feltétele egy megfelelő alapterületű és jól berendezett klubszoba, szakkörök működését biztosító helyiség, ennek felszerelése, továbbá egy kisebb színpaddal ellátott, filmvetítésre is alkalmas előadóterem (Kormos 1999).

Szeged egyik legrégebbi közművelődési intézménye az 1929-ben épített Szent Vince Kultúrház Újszegeden amely, 1953–89 között a „November 7-e Művelődési Ház”, 1999 óta pedig Bálint Sándor nevét viseli.

Művelődési központ

Ennek a közművelődési intézménytípusnak a létesítése elsősorban városokban, városi kerületekben, továbbá a 8000 lakosnál nagyobb községekben célszerű. Az e típusba tartozó létesítményeknek épületükben is reprezentálniuk kell a művelődésiotthon-hálózat magasabb szintjét. Ennek megfelelően rendelkezniük kell színházteremmel, klubszobákkal, szakköri helyiségekkel, valamint ezek korszerű felszerelésével, a sokrétű tevékenység alapját képező audiovizuális eszközökkel, nyelvtúdiók berendezésével. A művelődési központ tevékenységével szembeni elvárások megkövetelik néhány főfoglalkozású szakalkalmazott foglalkoztatását. Az intézmény irányítását főfoglalkozású igazgató látja el (Kormos 1999).

Szegeden a Bartók Béla Művelődési Központot 1969-ben alapították azazal a szándékkal, hogy tevékenysége elsősorban a „szegediséghez” kötődjék és az elit kultúrát sugározza a város értelmiségi lakossága számára. Az intézmény 1979-től a városi kulturális központi feladatok ellátása mellett a városrészek művelődési hálózatának irányítójaként 2008-ig végezte tevékenységét.

Szakszervezeti és egyházi fenntartású művelődési házak

Az 1950-es évektől kezdve a szakszervezetek nagy gondot fordítottak arra, hogy tagjaik művelődjenek, ennek megfelelően országos intézményhálózat épült ki. A rendszerváltást követően több, egykori egyházi alapítású intézmény is függetlenedett az addigi önkormányzati fenntartói rendszertől.

Szegeden több nem önkormányzati fenntartású művelődési ház is működött az elmúlt 40 évben. Ezen elvek alapján kezdte meg munkáját a Közalkalmazottak Szakszervezete által fenntartott Juhász Gyula Művelődési Központ 1953-ban, és folytatta egészen 2006-ig. A Szegedi Postás Művelődési Házat 1936-ban létesítették, mint a postatiszti egyesület székházát, és így működött 1945-ig, majd a Postás Szakszervezet Székháza lett. Tantsz Művelődési Házként fejezte be munkáját 2003-ban. Az Alsóvárosi Egyházközösség Kultúrházát 1933-ban szentelték fel. 1950-től 1993-ig Vasutas Művelődési Házként dolgozott, majd az Alsóvárosi Ferences Plébánia Kultúrházaként folytatja tevékenységét.

Általános Művelődési Központ

A szervezeti és szakmai tekintetben részben önálló intézményegységek integráló szervezete. A közoktatási feladatokon kívül a művészeti, sport és közművelődési tevékenységek közül legalább egyet ellát. A nem közoktatási tevékenységek körébe tartozó feladatok ellátására és irányítására az adott tevékenységre vonatkozó jogszabályokat kell alkalmazni (Koncz – Németh – Szabó 2007).

Csongrád megyében 2016-ban pl. Mártélyon működik Általános Művelődési Központ, mely a település óvodáját, faluházát, erdei iskoláját és önkormányzati konyháját foglalja magába.

Ifjúsági klub

A társas együttlét, a művelődés és a szórakozás lehetőségét adó közösségi forma több mint száz éve ismert Magyarországon. Az ifjúsági klubok térhódítása az '50-es évek végén, a '60-as évek elején kezdődött meg. A klubok számának robbanásszerű növekedése a '60-as évek második felére tehető. 1964-ben összesen 500 lakóterületi, üzemi, intézményi fenntartású klub működött, 1967-ben már 1500, 1970-ben 2200, és számuk az 1980-as évekre meghaladta a 4000-et, 1997-ben körülbelül 2500 működött. Az ifjúsági klub olyan öntevékeny ifjúsági csoport, amely a fiatalok társas tevékenységére támaszkodva keretet és lehetőséget ad a klubtagság közös művelődésére és szórakozására. Ifjúsági klub létesülhet és működhet lakóterületen, közművelődési és ifjúsági létesítményben, közép- és felsőfokú oktatási intézményben, a fegyveres testületek alakulatainál, egyesületekben stb. (Kormos 1999).

Szegeden az 1960-as, 70-es, 80-as évek ismert ifjúsági klubjai a PICK-Klub, a KISZÖV-Klub, a VOLÁN-Klub, a DÉLÉP-Klub, a JATE klub, a SZOTE klub és az SZKT-Klub voltak.

Ifjúsági ház

A művelődési otthon-hálózat részeként működő intézmények. A Minisztertanács 3/1979. (I. 20.) sz. rendelete kimondta: az ifjúsági házak feladata, hogy tevékenységükkel segítsék a fiatalok esztétikai nevelését, általános és szakmai műveltségének fejlesztését, lehetőséget biztosítsanak a kulturált körülmények között történő szórakozáshoz, testedzéshez. Az ifjúsági házak tevékenységének formái azonosak a művelődési otthonokéval. Működésük alapvető vonása, hogy az itt folyó munka a 14-30 év közötti fiatalokra irányul, ezért a különböző rendezvények, szakkörök, klubok stb. szervezése során messzemenően figyelembe veszik e korosztály életkori sajátosságait (Kormos 1999). Az ország egyik legnagyobb és legsokrétűbb tevékenységet folytató ifjúsági háza a Budapesten működő, szabadtéri színpaddal is rendelkező Petőfi Csarnok.

Szegeden az 1979-ben átadott Szegedi Ifjúsági Ház tekinthető példának (vö. kft.).

Ifjúsági park

A parkok kialakítása az 1960-as évektől kezdődött. Az ország első ifjúsági parkja, a mintegy négyezer fő befogadására alkalmas Budai Ifjúsági Park, 1961-ben nyitotta meg kapuit. Azóta a fővárosban és egyre több városban fogtak össze a fiatalok, hogy létrehozzák szórakozásuk színterét (Kormos 1999).

Úttörőház, gyermekház

Az első úttörőház 1949 végén, Budapesten nyílt meg. Ezt követően az ország különböző városaiban létesítettek úttörőházakat, amelyek gyermekek között végzett tevékenysége sok vonatkozásban megfelelt egy sajátos művelődési otthon munkájának. Ez szolgált alapul arra, hogy az úttörőházakat a közművelődés alapintézményei közé sorolták (Kormos 1999).

Szegeden 1951 júniusában nyitotta meg kapuit a Balázs Béla Úttörőház, amely 1991-től Százszorszép Gyermekházként működött, majd szervezetét, eredeti tevékenységét jelentősen kibővítve a 2012-ben átadott Szent-Györgyi Albert Agórában folytatta tevékenységét.

Közhasznú társaság

A közhasznú társaság közhasznú – a társadalom közös szükségleteinek kielégítését nyereség- és vagyonszerzési cél nélkül szolgáló – tevékenységet rendszeresen végző jogi személy. A közhasznú társaság úgynevezett nonprofit társaság, azonban üzletszerű gazdasági tevékenységet a közhasznú tevékenység elősegítése érdekében folytathat. A gyakorlatban ilyen társaságokat főként önkormányzatok hoznak létre, hogy az addig intézmények által ellátott feladatokat a jövőben egy hatékonyabb, bevétel szerzésére is képes, de a közhasznúságot szem előtt tartó gazdasági társaság útján lássák el. A jogalkotó pedig a közhasznúságot értékelve számos kedvezményrel segíti működését (illeték-, adó-, vámkedvezmények), illetve előnyöket biztosít a közhasznú szervezetet támogatóknak is (adókedvezmény).

Szegeden az Ifjúsági Ház 1996-ban alakult át közhasznú társasággá, majd 2008 óta nonprofit kft.-ként folytatja munkáját.

Nonprofit kft.

Egy adott cél érdekében létrehozott gazdasági társaság, pl. egy település önkormányzata kinyilvánítja, hogy a közművelődéshez való jog gyakorlását közérdeknek, a közművelődési tevékenységek támogatását közcélnek tartja. A közművelődést olyan értékhordozó közösségi tevékenységnek tekinti, amely a lakosság életminőségét javíthatja, ezért fontosnak tartja az önkormányzati feladatvállalást, és azok megvalósításában résztvevő intézmények és szervezetek és nonprofit kft.-k létrehozásának támogatását (1990. évi LXV. törvény).

Közművelődési normatíva

Az 1997. évi CXL. törvény meghatározta a közművelődési normatíva – az egy lakosra jutó közművelődési támogatás – fogalmát. Magyarország 2015. évi központi költségvetéséről szóló 2014. évi C. törvény 2. számú melléklete (A helyi önkormányzatok általános működésének és ágazati feladatainak támogatása) IV. 1 fejezet d) pontja rendelkezik a települési önkormányzatok nyilvános könyvtári és közművelődési feladatainak támogatásáról, köznyelven a közművelődési,

kulturális normatíváról. A normatíva összege: 2015-ben 1140 Ft/fő, de településenként legalább 1 200 000 Ft, amely a könyvtári szolgáltatást megrendelő településeket is megilleti. Ezen összeg lehívása a települési önkormányzatok feladata, de felhasználásáról a törvény a fent említett mellékletben rendelkezik.

Nemzeti Kulturális Alap

A Magyar Országgyűlés a nemzeti és egyetemes értékek létrehozásának, megőrzésének, valamint terjesztésének támogatása érdekében hozta létre az elkülönített állami pénzalapot, amelynek fő bevételi forrása jelenleg az Ötöslottó szerencsejáték játékadójának 90 százaléka. A rendelkezésére álló pénzforrásokat döntő hányadában társadalmisított kollégiumi rendszer működtetésével pályáztatja és juttatja el az arra érdemesített programok megvalósítóihoz. Az elmúlt esztendőök aktív jogalkotási folyamatának köszönhetően nemcsak szervezetileg, hanem pénzügyileg is megerősödött az NKA. Az Alap ténylegesen befolyt bevétele 2010-ben 11,7 milliárd forint, 2011-ben 12,5 milliárd forint, 2012-ben 13,6 milliárd forint volt, amelyből kizárólag kulturális programokat támogattak. A Nemzeti Kulturális Alap az elmúlt húsz évben a hazai és határon túli magyar kulturális élet finanszírozásának legmeghatározóbb intézménye lett (<http://www.nka.hu>).

Közkinccs program

A Közkinccs-hitelprogram – a Közkinccs program részeként – a 2 000 lakosúnál kisebb települések számára kínált közművelődési, közösségi színterek felújításához, korszerűsítéséhez, bővítéséhez, illetve új kulturális terek kialakításához kedvezményes kamat- és tőketámogatást. A 2015 januárjában indult program elsődleges célja a kulturális vidékfejlesztés a kistérségek kultúrájának a fejlesztése, a területi kulturális egyenlőtlenségek csökkentése, a hátrányos helyzetű kistérségek kiemelt támogatása.

Megyénkben például a Csongrádi Kistérségben működik a Közkinccs-ke-rekasztal.

A közművelődési feladatok megyei szinten történő ellátása

Az 1960-as években kezdődött meg a művelődési otthonok körében a hálózati módszertani tevékenység, amikor létrejöttek a megyei népművelési tanácsadók. Ezeket az intézményeket a megyei tanácsok működtették, és az intézmény fő feladatát a különféle amatőr mozgalmak, szakkörök és új közművelődési akciók területi hatókörű gondozása, a közművelődési szakemberek képzése, továbbképzése az országos-, regionális-, megyei versenyek szervezése, valamint különféle szolgáltatások biztosítása jelentette. A települési és a megyei önkormányzatok létrejöttével a megyei hatókörű feladatokat önállóan létrehozott, megyei fenntartású, szakmai szervezetek tudják ellátni. Az 1991. évi XX. törvény VIII. részé-

nek 111.§-a rendelkezett arról, hogy „a közművelődési, közgyűjteményi és művészeti tevékenységekkel kapcsolatos helyi irányítási, ellenőrzési feladatokat a képviselőtestület, illetőleg a közgyűlés látja el.”³

Csongrád megyében kezdetben a Csongrád megyei Továbbképzési és Módszertani Intézet, majd 1983-tól 1991-ig a Csongrád Megyei Tanács Művelődési Központja látta el a megyei közművelődési tanácsadói-szolgáltatási feladatokat. 1992-től 1997-ig megyénkben összevont intézmény működött. A munkát az 1999-ben újonnan alapított Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ folytatta. Az intézmény emblemikus rendezvénye a Közművelődési Nyári Egyetem, amely a szakma országos konferenciájává vált. (<http://niida.hu/szervezetek/820>) 2007. július 1-től Általános Művelődési Központ közművelődési intézményegységeként folytatta tevékenységét. 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet megyei irodájaként látja el szakmai feladatát.

Népművelési Intézet

A Magyar Művelődési Intézetet az Országos Közművelődési Központ és a Népi Iparművészeti Tanács általános jogutódjaként az 1/1992. (I. 20.) MKM. sz. rendelettel a művelődési és közoktatási miniszter 1992. január 1-jétől hozta létre (Kormos 1999). A közművelődési intézményrendszer országos intézetének feladata Magyarország közművelődési intézményei, civil szervezetei számára szakmai-módszertani segítségnyújtás. Az Intézet neve az elmúlt időszakban többször változott: Népművelési Intézet (1970–80-as évek), Országos Közművelődési Központ (1986), Magyar Művelődési Intézet (1992), majd 2012-től Nemzeti Művelődési Intézetként az Emberi Erőforrás Minisztérium háttérintézményeként végzi feladatait mind a 19 megyében irodát működtetve. 2016-ban több minisztériumi háttérintézmény tevékenysége ismét átalakítás előtt áll. A Nemzeti Művelődési Intézet folyóirata 1996 óta a *SZIN Közösségi Művelődés* (<http://www.nmi.hu/SZIN>), alapító főszerkesztője Mátyus Alíz író, szociológus.

Közösségi közművelődés

A helyi társadalomban zajló, rendszerint intézményhez, szervezethez kapcsolódó közművelődési folyamatok összessége. Magában foglalja az állampolgárok öntevékenységre alapozó képzési, alkotó művelődési, ismeretszerző tevékenységeket. A lokalitás mellett meghatározó eleme az egyének aktív hozzájárulása és részvétele a művelődési folyamatok tervezésében, célrendszerének megfogalmazásában, valamint a megvalósításában.

³ 1991. évi XX. törvény a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről

A közösségi művelődés szervezetrendszere: az állam, az önkormányzatok, a civil (nonprofit) szervezetek, a vállalkozások által fenntartott közművelődési intézmények, a közművelődési célú civil szervezetek, művészeti alkotóközösségek (Koncz – Németh – Szabó 2007).

Közművelődési megállapodás

A kulturális alaptörvény felhatalmazása alapján, az önkormányzatnak a közművelődési feladatok ellátására, más jogi vagy magánszeméllyel kötött szerződése. Ebben a felek megállapodnak a következőkről: az elvégzendő közművelődési szolgáltatások és azok díjai; a közművelődési tevékenységben érintettek köre; az ingyenesen vagy térítési díjért igénybe vehető szolgáltatások; a közművelődési szolgáltatás igénybevételi lehetőségeinek minimális időtartama és rendszeresége; a közösségi szintér, illetőleg közművelődési intézmény közművelődési célú minimális nyitva tartása; a személyi, tárgyi és pénzügyi feltételek; a közművelődési feladat megvalósításában közreműködőkről megkívánt szakképzettségek (Koncz – Németh – Szabó 2007).

Közösségi szintér

A helyi lakosság közművelődési tevékenységét szolgáló önkormányzati fenntartásban vagy közművelődési megállapodás alapján működtetett, erre a célra épített vagy alkalmassá tett és üzemeltetett, az adott településen rendszeresen működő, nyitva tartó létesítmény, helyiség-együttes, épület (Koncz – Németh – Szabó 2007).

Csongrád megyében, Szegeden az 1929-ben alapított, majd 1999-ben újjáalakult Klebelsberg telepi Polgári Kör Egyesület 2014 óta Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzatával kötött Együttműködési megállapodás alapján közösségi szintéreként működteti a településrész kiürült iskoláját.

Közművelődési tanács

Legfeljebb három évre megválasztott, önkéntes testület, amelyet a helyi kulturális célú civil szervezetek hozhatnak létre, a kulturális alaptörvény felhatalmazása alapján. Feladata a közművelődési tevékenységek, a helyi lakossági igények, érdekek áttekintése, megjelenítése és érvényesítése; valamint a helyi koordináció (Koncz – Németh – Szabó 2007).

Csongrád megye települései közül csak Szegeden jött létre és működik Közművelődési Tanács a szegedi kulturális civil szervezetek kezdeményezésére.

Kulturális szakértő

A kulturális szakértők működésének engedélyezését, továbbá a kiadott működési engedélyek nyilvántartását a 18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet alapján az Oktatási és Kulturális Minisztérium végzi. A névjegyzék tartalmazza a szakértő nevét, levelezési címét, telefonszámát, a jogszabály 1. számú mellékletében felsorolt szakterületek és az azon belüli részterületek megjelölését, valamint a szakértői engedély érvényességének idejét. A névjegyzéket évenként a Kulturális Közlönyben teszik közzé. Kulturális szakértői tevékenységet az folytathat, aki az adott szakterületen rendelkezik a Rendelet 1. mellékletében előírt mesterfokozattal és szakképzettséggel, vagy egyetemi szintű végzettséggel és szakképzettséggel, és a tevékenység megkezdését megelőzően 3 évnél nem régebben szerzett legalább 5 éves, múzeumi szakterületen legalább 10 éves szakmai gyakorlattal.

Közművelődési stratégia

A stratégia az Európai Unió tervezési gyakorlatának legátfogóbb egysége. A Minisztérium Közművelődési Főosztálya készítette el önálló stratégiáját, mint az ágazati érdekérvényesítés sajátos és szükséges eszközét, a közművelődés-irányítás és ellenőrzés legátfogóbb programját. A stratégia ennek megfelelően áttekinti a különböző célokat, prioritásokat és elvárásokat, beavatkozási területeket és módszereket a közművelődés szűkebben vett kulturális és széles értelemben vett társadalmi környezetében. Magyarországon a 2007–2013 közötti időszakra vonatkozó Közművelődési Stratégia több kiemelkedő beavatkozási pontot határoz meg hazánk közművelődésében, mint pl. az IKSZT, az Agóra, Agóra Pólus program, a Tengertánc vagy a PANKK program (Németh – Szurmainé 2011).

Önkormányzati kulturális rendelet

Az 1997. évi CXL. törvény 76. §-a alapján a közművelődési tevékenység támogatása a települési önkormányzatok kötelező feladata. A Kulturális törvény 77.§-a kimondja, hogy az önkormányzat a helyi társadalom művelődési értékeinek és kulturális szükségleteinek figyelembevételével, a törvény és a helyi lehetőségek, sajátosságok alapján rendeletben határozza meg, hogy a CXL. törvény 76. §-ban felsoroltakból mit milyen konkrét formában módon és mértékben lát el. A rendelet megalkotása előtt a települések önkormányzata helyzetelemzést végez, és kulturális koncepciót készít.

IKSZT

Az Integrált Községi és Szolgáltató Terek fejlesztése az *Új Magyarország Vidékfejlesztési Program* része, és az 5000 fő alatti lakosságszámú településeken élő vidéki népességnek, valamint az itt működő gazdaságnak nyújtott fejlesztés az alapszolgáltatások bővítésére. Az IKSZT olyan integrált községi és szolgáltató tereket alakít ki, vagy már meglévő többfunkciós terek adottságait úgy bővíti, hogy a kistelepülések életminőségét javító községi, kulturális, könyvtári és információs, közművelődési, szociális, egészségügyi, üzleti, kommunikációs,

adminisztratív és egyéb szolgáltatások hozzáférhetőbbé váljanak (<http://www.ikszt.hu/>).

Országosan 972 IKSZT kezdte meg működését, ebből Csongrád megyében a pályázati időszak alatt 18-at adtak át, például Mártélyon, Bordányban, Algyón, Csanádpalotán, Derekegyházaán.

Agóra

Többfunkciós, multifunkcionális közösségi központ, közművelődési intézmény, amely sajátosan kialakított, épített környezetben alkalmas a közösségi-művelődési, oktatási-felnőttképzési és élmény funkciókat integráló, e funkcióknak megfelelő gazdag kulturális szolgáltató működésre, a helyi társadalom, a város szociokulturális fejlesztésére. Működése közvetlenül, illetve közvetve kihat a tágabb földrajzi környezetben élő lakosság közművelődésére, jó minőségű programokat, szolgáltatási és módszertani segítséget nyújt a környező települések, kistérségek közművelődési intézményeinek. Megyei jogú városok pályázhattak erre a feladatra (Németh – Szurmainé 2011).

Csongrád megyében Hódmezővásárhelyen működik Agóra, a felújított és 2012-ben átadott Bessenyei Ferenc Kulturális Központ pályázott erre a feladatra.

Agóra Plusz – Agóra Pólus program

Integrált funkciójú multifunkcionális kulturális központok létrehozását elősegítő európai uniós pályázati forrás, amelyet hazánk „pólusvárosai” vehettek igénybe. Az újonnan megépítésre kerülő komplexumok a közművelődést a tudomány szolgálatába állítják. Épületükön, tevékenységükön szakmai kínálatukon belül a lakosság számára közérthető formában kell megjeleníteniük az adott város kiemelkedő kutatási – gazdasági jellemzőit (Németh 2015). 2012 márciusában nyitotta meg kapuit Győrben a Mobilis, amelynek feladata a műszaki tudományok, a közlekedéstudományok felé történő orientálás. A Debreceni Agórát 2015 januárja óta látogathatja a közönség.

2012 decemberében adták át Szegeden a Szent-Györgyi Albert Agórát, amely közművelődési intézmény és az informatikai, valamint biológiai kutatást hivatott bemutatni a város lakossága számára.

Kulturális Központok Országos Szövetsége

A Kulturális Központok Országos Szövetsége fogja össze az ország városi és budapesti kerületi művelődési intézményeit. Elsődleges feladata, hogy tevékenységével segítse a sokirányú kulturális, közösségi és szabadidős tevékenységet folytató, nagy látogatottságú kulturális központok, közművelődési és szabadidős többfunkciós intézmények szakmai fejlődését, információcseréjét és közös érdekérvényesítését (<http://www.kkosz.hu/hu/>).

Magyar Népművelők Egyesülete

Országos szakmai egyesület, tevékenységét 1979 óta végzi. Képviseli a kultúra-közvetítésben dolgozó művelődésszervező munkatársakat, az intézmények érdekeit, véleményt nyilvánítt szakmapolitikai kérdésekben. Meghatározó szerepe van a szakmai közélet alakításában. Rendszeresen szervez szakmai programokat, melyek az ország egész területén dolgozó munkatársakat érintik. Évente megszervezi a népművelők országos vándorgyűlését, amely a szakma legrepresentatívabb rendezvénye (<http://www.mane.hu/>).

Csongrád megye közművelődési intézményeinek összefogásával 2005-ben és 2013-ban is Szegeden rendezték meg a Népművelők Országos Vándorgyűlését.

Közművelődési és Közgyűteményi Dolgozók szakszervezete

A könyvtári, közművelődési, levéltári, múzeumi szakmák és más, a kulturális területen működő és a szakszervezethez csatlakozó szakmai körök érdekvédelmi szövetségeként, a közgyűteményi és közművelődési intézmények, szervezetek munkavállalóinak, nyugdíjasainak, jogfenntartóinak és támogatóinak képviseletére, érdekeik érvényesítésére önkéntesen létrehozott országos szakszervezet. A KKDSZ a demokrácia és az önkormányzatiság alapelvei szerint működő, önkéntesen létrehozott érdekképviseleti szervezet (<http://kkdsz.hu/>).

A KKDSZ Csongrád megyei szervezete 1992 óta segíti az érdekvédelem munkát.

Magyar Fesztiválszövetség

A Magyar Fesztiválszövetséget 2002. szeptember 24-én hívta életre 31 szervezet 70 magyarországi fesztivál képviseletében, amely megalakulása óta megháromszorozta tagjai és tagfesztiváljai létszámát. A Magyar Fesztivál Szövetség olyan szakmai, segítő, szolgáltató és érdekvédelmi szervezet, amely a magyarországi fesztiválok szervezőinek kíván segítséget nyújtani az általuk létrehozott esemény színvonalának folyamatos emelésében, nemzetközi színvonalú működtetésében, az európai kulturális rendszerbe való beilleszkedésben és szakmai érdekvédelemben (<http://www.fesztivalszovetseg.hu>).

Szegeden 2000 óta minden év augusztusában rendezik meg a Hungarikum Fesztivált, amely a Magyar Fesztiválszövetség egyik alapítója.

Kulturális közfoglalkoztatás:

A Nemzeti Művelődési Intézet I. Kulturális közfoglalkoztatási programja 2013. november 1-jén kezdődött, amelyhez a Belügyminisztérium Közfoglalkoztatási

Támogatási Programja biztosítja a feltételeket. A foglalkoztatási program küldetése, hogy a kulturális közfoglalkoztatottak tevékenységükkel hozzájáruljanak a települési értékek feltárásához, a helyi rendezvények megvalósításához, a helytörténeti gyűjtemények bővítéséhez, a közösségi élet újjászervezéséhez valamint a kulturális alapellátás új módszerekkel való bővítéséhez. A IV. közfoglalkoztatási program 2016. március 1-én kezdődött, kb. 6200 fő részvételével.

Csongrád megyében 236 fő kulturális közfoglalkoztatott dolgozik.

Irodalom

Hajdu Géza 2002. *Az olvasókörök városa: vásárhelyi körök: 1945–2000*. Megyei Jogú Város Önkormányzata, Hódmezővásárhely.

Kolozsvári Csenge 2007. *Az 1976. évi V. törvény és az 1997. évi CXL. törvény összehasonlítása*. <http://www.nepfoiskola.hu/mntlap/archiv/2007_2/kettorvossz.htm> [2016.02.15.]

Kormos Sándor 1999. *Közművelődési Intézmények és szervezetek*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Koncz Gábor – Németh János – Szabó Irma (szerk.) 2007. *Közművelődési Fogalomtár*. Oktatási és Kulturális Minisztérium Közművelődési Főosztálya, Budapest.

Németh János 2015. *Közösségépítő Agórák Magyarországon*. Nemzeti Művelődési Intézet, Budapest.

Németh János – Szurmainé Silkó (szerk.) 2011. *A magyar közművelődésről*. Arcus.hu, Vác.

Közművelődési törvények, jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye

<http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100425.ATV>

1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról

<<http://mkogy.jogtar.hu/?page=show&docid=99000065.TV>>

1991. évi XX. törvény a helyi önkormányzatok és szerveik, a köztársasági megbízottak, valamint egyes centrális alárendeltségű szervek feladat- és hatásköreiről

<http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99100020.tv>

1997. CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

<http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700140.TV>

2014. évi C. törvény Magyarország 2015. évi központi költségvetéséről, 2. számú melléklete

<http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1400100.TV>

18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet a Kulturális szakértői tevékenységről

<http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1000019.OKM>

